

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לקראת יום הכפורים תשע"ח

לפני ה' תטהר

הלקח הנלמד מפרו של אליהו

התורה אומרת בעבודת יום הכפורים: "וַיִּתֵּן אֱלֹהִים עַל שְׁנֵי הַשָּׁעִירִים גֹּרָלוֹת, גֹּרָל אֶחָד לַה' וְגֹרָל אֶחָד לְעִזְאֵזֶל" (ויקרא טז, ח). בגמרא מבואר, שדבר זה מעכב, לקבוע לאן ילך כל שער דוקא ע"י גורל, ולא באופן אחר (יומא לט, ב). מה הטעם בזה? למה צריך לקבוע דווקא ע"י גורל? למה לא יקבע הכהן בעצמו, בלי גורל, שער זה יהיה לה', ושעיר זה לעזאזל?

אולי אפשר לבאר על פי מה שמסרו לנו חז"ל, כשאליהו בהר הכרמל עשה נסיון עם נביאי הבעל, שיקחו שני פרים, אחד יקריבו הם להבל שלהם ואחד יקריב הוא לה', "וַיְהִי הַקָּלָהִים אֲשֶׁר יַעֲנֶה כְּאֵשׁ הוּא הַקָּלָהִים" (מל"א יח, כד), הרי כתוב שם: "וַיִּקְחוּ אֶת הַפֶּר אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם" (שם, כו). בתחילה אמר להם "בְּתֵרוֹ לָכֶם הַפֶּר הָאֶחָד" (שם, כה), אתם תבחרו איזה פר שאתם רוצים, ובסוף כתוב "וַיִּקְחוּ אֶת הַפֶּר אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם". הוא בעצמו נתן להם את הפר. למה השינוי הזה? מה קרה שם? - אומרים חז"ל, שהפר שהיה מיועד לבעל, נתקבצו ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל ולא יכלו להזיזו ממקומו, כי הפר לא הסכים שיקריבו אותו לבעל. אמר הפר: אני וחברי שנינו יצאנו מבטן אחת, וגדלנו במרעה אחד, והוא עלה בחלקו של מקום ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי?! לא מסכים!! אמר לו אליהו: פר פר, אל תירא! כשם ששם שמים מתקדש על ידי חברך, כך הוא מתקדש על ידיך, שיראו כל העם שנביאי הבעל לא יכולים להוריד אש מהשמים לאכול את בשרך. שמע הפר את דברי אליהו, ואעפ"כ לא הסכים ללכת. אך אמר, שאם אליהו רוצה, שימסור אותו הוא בעצמו לנביאי הבעל, אבל הוא מעצמו לא ילך. לא נותרה לאלהיה ברירה אלא לעשות כדברי הפר, ולמסור אותו בידי נביאי הבעל. זהו שנאמר "אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם". היינו, שמסר להם בידיו, כי הפר עצמו לא הסכים ללכת (במדבר"ר כג, ט).

לפי זה אפשר לבאר, שלכן אמרה התורה ביה"כ לקבוע בגורל איזה שעיר יהיה לה' ואיזה ישלח לעזאזל. כי גם ביום הכיפורים, השעיר יוכל לטעון לכהן הגדול, אני וחברי גדלנו על אבוס אחד, למה שחברי יהיה נקרב לה' ואותי ישלחו לעזאזל? ... גם אם הכהן הגדול יענה לו: "שניכם דרושים לעבודת יום הכיפורים", עדין עלול השעיר לומר שאינו מסכים ללכת לעזאזל. לכן גזרה התורה, שרק הקב"ה יקבע איזה שעיר יהיה לה' ואיזה לעזאזל. שבשר ודם לא יתערב.

והנה, המדרש מסיים ואומר, שצריך ללמוד מוסר השכל מאותו פר שלא הסכים להיות נקרב לבעל, שנאמר: "מִלְפָּנוּ [=מִלְפָּנוּ, מִלְפָּנוּ] מִבְּהֵמוֹת אֶרֶץ, וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יִתְקַמְּנוּ" (איוב לה, יא). מה "מוסר השכל" שצריך ללמוד מהפר הזה? המוסר השכל הוא, שגם אם יש דברים שצריכים להעשות, אבל אם יכול מישהו אחר לעשות אותם, אל תעשה אותם אתה אם יש לך אפשרות לעשות משהו יותר טוב. למשל, אדם יכול לטעון,

שדרושים בעולם עובדי אדמה, ודרושים מהנדסים ועוד כל מיני מקצועות. אז למה לי ללמוד בשיבה? יותר טוב שאהיה מהנדס, או חקלאי או משהו אחר. אומרת התורה - לא! אם אתה יכול להיות מלומדי התורה, אל תהיה חקלאי. נכון שגם חקלאי זה חשוב, כי ישוב א"י זו מצוה, אך בכל זאת, אם אתה יכול להיות מלומדי התורה, אל תחפש מצוה אחרת. השתדל, שאתה תהיה זה שהולך לה'.

פר ושעיר פנימי של יוה"כ - כנגד חטא העגל וחטא מכירת יוסף

כל מה שדברנו, נוגע במסויים לעבודת ההגולה ביום הכיפורים. אבל חושבני שמותר לנו להתבונן בכלל עבודת יום הכיפורים. אנו מתקרבים ליום הכיפורים, וצריך לעשות תשובה. על מה צריך לעשות תשובה? כמובן, כל דבר שנכשלנו בו במשך השנה צריך לעשות עליו תשובה. אבל אולי מותר להתבונן ולראות, על מה באה עבודת יוה"כ לכפר באופן כללי.

שלשה קרבנות עיקריים יש ביוה"כ, שמגיעים עד קדש הקדשים: פר כהן גדול, שעיר פנימי והקטורת. פר ושעיר על מה הם באים? - המשנה אומרת, שהפר והשעיר הנעשים בפנים באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו (שבועות ב, א-ב). ובכל זאת, בפנימיות הענין, כבר כתב הרמב"ם (מו"נ ח"ג פמ"ו ד"ה וכבר אמרו במהד' מוסה"ק), שפר חטאת של יוה"כ בא לכפר על חטא העגל, והשעירים - על חטא מכירת יוסף, שנאמר בו: "וַיִּשְׁתָּחוּ שְׁעִיר עֲזִים, וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַפְּתָנֹת בְּדָם" (בראשית לו, א)¹. מה מיוחד בשני החטאים האלו? המיוחד בהם הוא, שחטא העגל - החטא הראשון של כלל ישראל לאחר מתן תורה - הוא שורש כל החטאים שבין אדם למקום בישראל; והחטא הקדום של מכירת יוסף, הוא שורש כל החטאים שבין אדם לחבירו בישראל. עבודת יוה"כ באה אפוא לכפר על שני החטאים הנושנים האלו, שהם השורש לכל שאר החטאים שלנו².

[זה אולי הטעם לכך, שפר של יוה"כ בא מנכסי כהן הגדול (יומא נא, ב), ואילו השעיר בא ממחצית השקל שנגבה מכל ישראל (שקלים פ"ד מ"ב). כי את העגל עשה אהרן (שמות לב, א-ה), שהיה כהן גדול, ולכן הכהן הגדול העומד תחתיו לדורות הוא זה שצריך להביא את הפר מכספו³. ואילו במכירת יוסף נכשלו כלל השבטים, ולכן השעיר שבא לכפר עליה בא מנכסי כלל ישראל⁴].

ה"משך חכמה" אומר, שגם בתפלת יוה"כ רמוז הדבר הזה. אנו אומרים בתפלת יוה"כ: "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון". מהו כפל הלשון הזה, "סלחן לישראל" ו"מחלן לשבטי ישורון"? הסביר ה"משך חכמה" (ויקרא טז, ל ד"ה כי אתה סלחן), שב"סלחן לישראל" הכוונה היא לחטא העגל, שישאלו אמרו עליו "אֵלֶּה אֵלֶּיךָ? שְׂרָא ל" (שמות לב, ד), [וכאילו אנו אומרים: כי אתה סלחן לאותו חטא שאמרנו בו "אֵלֶּה אֵלֶּיךָ? שְׂרָא ל"], וב"מחלן לשבטי ישורון" הכוונה היא לחטא

מאד. הרי מיסודי האמונה הוא, שהקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, מעל לכל הכרח, מעל לכל צורה, ומעל לכל דבר. אי אפשר להכריח אותו לכלום. ממילא, אם עושים עגל - או כל דבר אחר - מתוך מחשבה שעל צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו, יש כאן יחוס ונתינת כח עצמי לְדָבָר זולתו ית', שעושים את הקב"ה מוכרח כלפיו ח"ו, וזהו כמובן פגם גדול ביסודות האמונה, שהוא עוון חמור מאד. זהו לענ"ד החומר הגדול שבחטא העגל, שהפכו (בדעתם) את הקב"ה מ"מכריח" ל"מוכרח" ח"ו. זוהי בחינה מסוימת של עבודה זרה, שעושים מהקב"ה "מוכרח" וכפוף לאיזושהי חוקיות, ח"ו.

חטא העגל - נסיון "להכריח" את חכמי התורה

עוד אפשר לבאר, שכעסו של הקב"ה היה באמת על עצם עשיית העגל. והגם שישראל היו שוגגים בדבר הזה, כפי שהזכרנו לעיל, מ"מ בנסיבות שהיו כאן - החטא נחשב למזיד, ולא לשוגג. מדוע? שהרי לפני שמשה רבינו עולה להר סיני, הוא אומר לישראל: "הִנֵּה אֶהְרֶן וְחֹר וְעַמְכֶם, מִי בְעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֶלֶהֱם" (שמות כד, יד). אם תהיינה לכם שאלות, גשו וְשַׁאלוּ את אהרן וְחֹר. הם גדולי הדור בהעדר, והם יפסקו את כל השאלות. ממילא, מה היו ישראל צריכים לעשות כשסברו שמשה מת? היו צריכים לבוא אל אהרן ואל חור, ולשאל אותם: "למדונו רבותינו! משה איננו. מה נעשה עכשיו?" ואז, או שאהרן וְחֹר היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אם אהרן יהיה מעתה המנהיג, או חור, או יהושע או משהו אחר, או שאהרן (שהיה נביא) היה שואל את הקב"ה, והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. הקב"ה היה אומר לו מן הסתם את האמת, שמשה עדיין חי ויחזור במהרה, אבל גם אם האמת היתה שמשה לא היה חי, הקב"ה היה כבר מנקה את אהרן מה לעשות במצב החדש שנוצר.

אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות, הם מכתיבים לו מה לעשות: "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים!" (שם לב, א) לא כתוב: "וַיִּקְהַל הָעָם אֶל אֶהְרֶן", אלא: "וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהְרֶן"⁸ (שם). כלומר, הם מְעִילוּ, מכתיבים לו מה לעשות, וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו (רש"י שם, ה). לכן החשיב הקב"ה את בני ישראל כמזידים בחטא העגל, ולא כשוגגים. מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הם הכתיבו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זו כבר סיבה להחשיב את חטא העגל למזיד, ולא לשוגג.

לפני שנים רבות, באחד הסכסוכים שהיו בין הרבנות לממשלה⁹, פנה העיתון "ג'רוזלם פוסט" לכמה אישים ידועים, והציג לפניהם את השאלה: "מהו לדעתך תפקידם של הרבנים?" אחד האנשים שהעיתון פנה אליהם, היה אבי מורי ז"ל. אבי ז"ל ענה להם כך: "לא אנו צריכים לומר לרבנים מה תפקידם, אלא הרבנים הם שצריכים לומר לנו מה תפקידנו". כמובן שהפָּתַב לא כל כך אהב את התשובה הזאת, אבל זאת היא האמת. עלינו להכפיף את עצמנו לחכמי התורה, ולא לנסות להכפיף אותם אלינו, להכתיב להם מה לומר, מה לפסוק ומה לעשות.

זוהי טעות חמורה, שאפשר לפגוש בה גם היום. אנו צריכים להתרגל לקבל את דעת חכמי התורה, ולא לומר: "הגדולים לא מספיק מבינים", "הגדולים לא מספיק מעורים בציבור", או כל מיני טענות כאלו, שטוענים המון העם. הגדולים יודעים היטיב מה לפסוק! הקטנים, הם אלו שלא יודעים, וסבורים שיכולים

השבת ים, שחטאו במכירת יוסף.

נתבונן אפוא בשני החטאים האלו, חטא העגל וחטא מכירת יוסף, ונראה אלו לקחים שנוגעים לנו נוכל ללמוד מהם לענין עבודת התשובה שלנו ביום הכפורים.

חטא העגל - נסיון "להכריח" את השכינה

בענין חטא העגל כבר הסבירו הקדמונים, שאין הדברים כפשוטם, כפי שנראה מן הכתוב. כשישראל אמרו על העגל "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֵךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות לב, ד), הם לא היו שוטים גמורים לחשוב, שעגל זה שנעשה על ידם היום, הוא זה שהוציא אותם לפני שלשה חודשים ממצרים. אם היו שוטים עד כדי כך, הקב"ה לא היה כועס עליהם. על שוטה יש מקום לרחמים, לא לרוגז. ברור אם כן שלא היו שוטים. הם היו דור דעה, בעלי השגות רוחניות גבוהות, שזכו לנבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (עי' רש"י שם טו, ב ד"ה זה א-לי). מה חשבו א"כ ישראל כשאמרו "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֵךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"? הם חשבו, שהעגל הוא בס"ה "כבוד חוֹנֵה בְּצוּרַת גְּוִיָּה" (אב"ע שם לב, א; וכעין זה בכוזרי מאמר א' סי' צ"ז). כלומר, חפץ גשמי שעליו שורה השכינה. עד עכשיו משה היה "חֶפְצִי" כזה, אך עתה "שבא השטן וערכב את העולם והרָאָה דמות חושך ואפלה וערבוביא, לומר ודאי משה מת" (רש"י שמות לב, א), יש למצוא תחליף למשה. משהו אחר שתשרה עליו השכינה כפי ששרתה על משה⁵. הראשונים ביארו באופנים שונים למה נבחרה לשם כך דוקא צורת שור⁶, אך הכל מודים שלא תחליף לקב"ה חיפשו בני ישראל, אלא תחליף למשה רבינו, כ"חפץ" ששורה עליו השכינה⁷.

והנה, מחשבה זו כשלעצמה, לעשות מקום גשמי להשראת השכינה, איננה מחשבה פסולה. זוהי הרי המחשבה העומדת ביסוד הענין של המשכן, ובני ישראל כבר ידעו באותה שעה שמשכן כזה עתיד להבנות, שהרי אמרו בשירת הים (ברוח הקודש): "תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נֶחֱלֶתְךָ, מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה', מְקַדְּשֵׁה ה', כֹּנֵנֵנוּ יְיָדִיךָ" (שמות טו, יז), כלומר: הקב"ה עתיד לבנות לו מקדש שישמש כמקום להשראת השכינה בעולם. אם הקב"ה הסכים לעשות מקום זמני להשראת השכינה עוד בטרם הגיעו ל"הר נחלתך", והוא המשכן שבמדבר, מה נורא כל כך אם ישראל רוצים לעשות מקום כזה כבר עכשיו? אמנם טעו בבחירת הצורה שעליה ראוי שתשרה השכינה, עשו צורת עגל והקב"ה אמר לעשות צורת כרובים (בקדש הקדשים), אבל זה לכאורה אינו ענין חמור כל כך, ואין בו כדי להסביר את הקצף הגדול והנורא שיצא עליהם בחטא זה. מה א"כ הטענה הגדולה על ישראל בעשיית העגל?

נראה לבאר כך: כעסו של הקב"ה לא היה על עצם עשיית העגל. עצם עשיית העגל אינו עוון חמור כל כך, כפי שהסברנו. על מה אפוא היה הכעס הגדול? כנראה שהכעס הגדול היה על מחשבתם של ישראל, שעל ידי שיעשו עגל, יהיה הקב"ה מוכרח להשרות את שכינתו עליו. [וככל כך היו בטוחים בזה, עד שלא טרחו כלל לברר האם השכינה אכן שורה על העגל שעשו, או לא. הם אינם מצפים לְאוֹת שְׁמִימִית כלשהי, שתודיע להם שהשכינה אכן ירדה לשרות על העגל, כגון, שתדע עליו אש מן השמים, כפי שהיה אח"כ במשכן (ויקרא ט, כד) ובמקדש (דהיי"ו ז, א)]. לחשוב שאפשר להכריח את הקב"ה - זהו כבר עוון חמור

היו דנים יותר לכף זכות, היו יכולים להגיע למסקנות הפוכות לגמרי. היו יכולים להגיע למסקנה האמיתית, שיוסף אינו מתכוין לנשלם מן הירושה הרוחנית של האבות, אלא להפך, לדאוג לכך שיהיו ראויים לרשת אותה עמו, לכן הוא מספר לאביהם מה שמספר, כדי שאביהם יוכיח אותם ויחזירם למוטב. על הדבר הזה בא לכפר השעיר הפנימי, על חטא האחים, שלא דנו את יוסף לכף זכות, מה שגרם בסוף למכירתו.

גם מחטא זה, כמו מחטא העגל, יש מה ללמוד למעשה עבורנו. להשתדל יותר לדון את השני לכף זכות. אמנם הראשונים כתבו, שמי שמוחזק לרשע גמור, אסור לדונו לכף זכות, וצריך לדונו לכף חובה (עי' רמב"ם ורבינו יונה בפירושו לאבות פ"א מ"ו), וכן אלה שמסיתים נגד התורה ונגד קיום המצוות, מותר וצריך לדון לכף חובה, אבל שאר המון בית ישראל, אסור לדונו לכף חובה. צריך לדון לכף זכות. הרבה מהעבירות שבין אדם לחברו נובעות מכך שאדם דן את חברו לכף חובה ולא לכף זכות. לא מבין שהשני עושה דבר טוב, או לפחות נכון מבחינת ההלכה. כדאי להתחזק בנקודה הזאת, לדון זה את זה לכף זכות. בכך ימנעו הרבה מחלוקות, מריבות, שנאת חנם, לשון הרע וכדו'. זהו יסוד גדול בבין אדם לחברו, לדון לכף זכות, ולהביט על השני בעין טובה.

קטורת של יום הכפורים - לכפר על לשון הרע של

יוסף הצדיק

הקרבן השלישי שנכנס לקדש הקדשים ביוה"כ הוא הקטורת. על מה מכפרת הקטורת? קטורת זו מכפרת גם היא על מכירת יוסף. השעיר מכפר על חטאם של האחים במכירת יוסף, והקטורת מכפרת על חלקו של יוסף בחטא זה. מה היה חטאו של יוסף בפרשה זו? - לשון הרע! "וַיְבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רָעָה אֶל אֲבֵיהֶם" (בראשית לו, ב). כדי לכפר על לשון הרע זה - דרושה הקטורת, [שגם כל השנה כולה, תפקידה לכפר על עון לשון הרע, כפי שאמרו חז"ל: "יבוא דבר שבחשאי, ויכפר על מעשה חשאי" (יומא מד, א). כלומר, תבוא הקטורת, שמקריבים אותה בחשאי - שאסור לכל אדם להיות בהיכל בשעה שמקטירים בו את הקטורת (שם) - ותכפר על לשון הרע שמדברים אותו בחשאי].

הרי הקטורת נקראת בשמה לא רק על שם הקיטור שעולה ממנה, אלא גם מלשון קָשָׁר ("קיסרא" - קָשָׁר בארמית). כי תפקידה לקשר בין ישראל לקב"ה, וכן בין ישראל לבין עצמם. הלשון הרע של יוסף גרם פירוד בעם ישראל, והקטורת באה לכפר ולקשר בחזרה את אלו שלשון הרע יצר פירוד ביניהם. הרי כתוב: "ויהי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ, [מתתי?] - בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל" (דברים לג, ה). כששבטי ישראל מאוחדים יחד, בלי פירוד, אז "ויהי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ" - השכינה שורה ביניהם, והקב"ה כביכול מתקשר איתם. אבל כשעם ישראל מפורד חלילה, גם השכינה נפרדת מהם. שני הקישורים - הקישור בין הקב"ה לישראל, והקישור בין ישראל לבין עצמם - קשורים אפוא זה בזה. הקטורת צריכה לעשות את שני הקישורים האלה יחד.

אלו הם הדברים שצריכים תיקון ביוה"כ. כמוכן, צריכים להזהר גם בשאר הדברים, לקבל עלינו לעשות את כל המצוות כראוי, אבל שני אלה, חטא העגל וחטא מכירת יוסף, הם האבות לכל העבירות שבאו אחריהם. להשתדל ביוה"כ להתנתק מעבירות אלו ומכל תולדותיהן שכיוצא בהם ושלאו כיוצא בהם.

לומר לגדולים מה לפסוק. זהו עיקר חומרתו של חטא העגל, שניסו לומר לרבנים מה עליהם לפסוק. על זה ה' לא עובר לסדר היום, ועל זה, אולי, בא לכפר הפר של יום הכפורים.¹⁰

חטא מכירת יוסף - בגלל אי לימוד זכות

קרבן נוסף שדמו מובא אל קדש הקדשים ביוה"כ, הוא שעיר החטאת הפנימי. כבר הזכרנו, שקרבן זה מכוון כנגד חטא מכירת יוסף. מה הביא לחטא מכירת יוסף? - גם כאן, כמו בחטא העגל, ברור שאין הדברים כפשוטם. אין מדובר בקנאה או בשנאה מהסוג שאנו מכירים. הרי י"ב השבטים היו צדיקים גמורים, ואת שמות כולם נושא הכהן הגדול על לבו ועל כתפיו (שמות כח, יב; ושם, כט), "שיהא רואה הקב"ה השבטים כתובים לפניו, ויזכור צדקתם" (רש"י שם, יב). אם כך, "בְּהִיּוֹת פְּלִים צְדִיקִים גְּמוּרִים... איך נוֹעֲצוּ לֵב יַחְדָּו לְהַרְגוֹ אֶת אֶחְיָהֶם או לְמַכְרוֹ"? (סְפוּרְנוּ בְּרֵאשִׁית לז, יח) מה מביא קדושי עליון כאלו למעשה נורא כל כך?

התשובה היא, שהאחים סברו שיוסף אינו אלא רודף, וכל יצר מחשבות לבו "למצוא עליהם עלילה או להחטיאם, כדי שיקללם אביהם או יענישם הא-ל יתברך, וישאר הוא לבדו פְּרוּף מִבְּנֵי" ו"אם כך, הרי "הבא להרגך, השכם להרגו" (ספורנו שם). מה הביא את האחים למחשבות חמורות כאלו על יוסף? אמנם יוסף הביא את דיבתם רעה אל אביהם, אך מדוע יש לחשוד בו משום כך במזימה חמורה כל כך? התשובה היא, שהאחים חששו למהדורה נוספת של מה שקרה כבר בשני הדורות הקודמים. גם לאברהם אבינו היו כמה בנים, ורק אחד מהם נבחר לרשת את ארץ הקודש ולהמשיך את מורשתו הרוחנית. ישמעאל ובני קטורה נדחו. דור אחר כך, שוב אותו דבר: מִשְׁנֵי בְנוֹי שֶׁל יִצְחָק, רק יעקב נבחר לרשת את ארץ ישראל ולהיות ממשיך המורשת הרוחנית, וְעֵשָׂו נִדְחָה. אֶחָי יוֹסֵף חוֹשְׁשִׁים אִפּוּא, שגם יוסף מתכנן לעשות כך, לְנַשֵּׁל אֶת אֶחָיו מִן הִירוּשָׁה הִירוּחִינִית שֶׁל שְׁלוֹשֵׁת הָאֲבוֹת, וְלִיטוֹל אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ. הוּא לְבָדוּ יִתְבַרֵךְ מִפִּי יַעֲקֹב "הָיָה גְבִיר לְאֶחָיו", כפי שהתברך יעקב מפי יצחק, והאחים במקרה הטוב יהיו כפופים לו כעבדים (כפי שנראה היה מן החלומות שסִפֵּר להם), ובמקרה הפחות טוב - יורחקו לגמרי מארץ ישראל וְיִשְׁלְחוּ לְאֶרֶץ רְחוֹקָה, כפי שעשה אברהם לבני קטורה (בראשית כה, ו. ועי' רש"י שם). על כן הם רואים ביוסף רודף מסוכן, "המתנקש בנפשם להמיתם בעולם הזה (בגלל שהחשיבם כעוברים על ד' מצוות בני נח, שבן נח נהרג עליהם), או בעולם הבא (היינו - הרחקתם מירושת המורשת הרוחנית, כפי שהסברנו), או בשניהם" (סְפוּרְנוּ שם לז, יח), וממילא צריך להרגו.

אילו באמת היה כך, שיוסף ביקש להמית את אחיו בעוה"ז או בעוה"ב או בשניהם - היה המשפט של האחים צודק. רודף מותר לחסל בכל דרך שהיא, אם אין דרך אחרת למנוע את רדיפתו. אבל האמת היא, שכל זה לא היה נכון. יוסף לא הביא את דיבת אֶחָיו אל אָבִיו כדי לרדוף אותם, אלא לטובתם. יוסף סבר בטעות, שֶׁאֶחָיו אוֹכְלִים אֲבִיר מִן הַחַי וְעוֹשִׂים עֲבֵרוֹת נוֹסֵפוֹת (עי' רש"י שם, ב. ועי' ב'שפתי חכמים' שם שְׁבָאָר מֵהָיְתָה טַעוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף), וסיפר את הדברים לאביו לא כדי לרדוף את אֶחָיו ח'ו, אלא כדי שיעקב פָּאָב, וּכְנֵבִיא, וְכֵאֵד מִגְדוּלֵי הַדּוֹר (יצחק אבינו היה עדיין חי), יוכיחם ויחנכם, ובכך יזכו לחיי עוה"ב. וכשם שיוסף טעה בהערכת מעשיהם של אֶחָיו, כך טעו גם האחים בהערכת מעשיו של יוסף. דנו אותו לכף חובה, וסברו שכוונתו לרדוף אותם. אם

רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים, שנאמר: מִלֵּל חֲטָאֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (שערי תשובה שער ב' אות י"ד). אמנם תמיד טוב לעשות תשובה, אבל ביוה"כ לדעת רבינו יונה יש בזה מצוה מיוחדת, "לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ". להיות טהורים לפני ה'.

יהי רצון שנזכה למה שהמשנה אומרת, "לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים" (יומא פה, ב). שהקב"ה יגזור שנה טובה עלינו ועל כל בית ישראל, לחיים ולשלום, לסליחה ולמחילה, ישרה שוב את שכינתו בינינו, ונזכה שוב לעבודת כהן גדול ביוה"כ, שיגדיל את שני הגורלות ויאמר לנו "תטהרו".

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

להתנקות מכל עבירה, מכל שמץ עבירה, מכל ספק עבירה ונדנד עבירה.

ואומר להם: תטהרו!

הפייטן אומר בסדר העבודה: "ואף הוא היה מתכנן לגמור את השם כנגד המברכים, ואומר להם: תטהרו". מה הכוונה שהכהן הגדול אומר למברכים "תטהרו"? אפשר לפרש בשני אופנים: (א) "תטהרו" - לשון ברכה: הכהן מברך, שבזכות הוידי שאמר עתה, "תטהרו" (ב) "תטהרו" - לשון ציווי: הכהן אומר להם, "אני את שלי עשיתי. אמרתי את הוידיים על הפר והשעיר, עשיתי את כל העבודות כפי שכתוב בתורה, אך בזה אין די. גם אתם צריכים לעשות את שלכם. ומה עליכם לעשות? - תטהרו! עשו תשובה והטהרו ממעשיכם הרעים. כי בלי תשובה, יוה"כ לא מכפר על כל הדברים. רבינו יונה למד מפסוק זה מצות עשה מיוחדת, לעשות תשובה ביום הכפורים: "מצות עשה מן התורה להעיר אדם את

1. וכן משמע ברמב"ן (ויקרא ט, ב), שכתב: "והנה קרבן אהרן [ביום השמיני למילואים] - כקרבנו ביום הכפורים בשוה. וחטאת העם [באותו יום] - כחטאתם ביום הכפורים... אמר להם: יש בידכם בתחילה, ויש בידכם בסוף. יש בידכם בתחילה, שנאמר וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר עִזִּים (בראשית לו, א); ויש בידכם בסוף, שנאמר וַעֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֶּכֶה (שמות לב, ח). יבוא שעיר ויכפר על מעשה שעיר, יבוא עגל ויכפר על מעשה עגל". ומשמע, שקרבנות היום השמיני למילואים, שבו הוקם המשכן, הם כקרבנות יום הכפורים, המכוונים כנגד חטא מכירת יוסף וחטא העגל. [וגם הפְּרָשֶׁת כהן גדול מביתו שבעת ימים קודם יוה"כ נלמדה מפרישת ז' ימים של אהרן ובניו במילואים (יומא ב, א)].
2. וכפרת שני חטאים אלו נמשכת בכל הדורות. על חטא העגל אמרו, "אין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל" (רש"י שמות לב, לד). וגם על חטא מכירת יוסף אמרו, "לא נמשכו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירתו של יוסף... הוא אומר, נפרעו עשרה מכל דור ודור, ועדיין אותו החטא קיים" (מדרש משלי א, יג - הובא ב"משך חכמה" ויקרא טז, ל ד"ה כי אתה סלחן). ולכן צריך את עבודת יוה"כ בכל שנה ושנה כדי לכפר על חטאים אלו.
3. "ואף על פי שהכהן הגדול קונה [את הפר] משלו... המקום הפקיר ממונו בו לכל אחיו הכהנים; שאילו לא היה להן בו שותפות, לא היו מתכפרין בו" (רמב"ם הלכ' עבודת יום הכיפורים פ"ה ה"ג).
4. ויתכן שלכן הפְּרָשֶׁת (הזאת הדם) היתה לפני ולפנים, בבית הכפורת וההיכל, שהיו בחלקו של בנימין (עי' יומא יב, א), משום שהוא לא היה בחטא של מכירת יוסף; ולכן לא היתה בעזרה - חלקו של יהודה, שהיה לו חלק מרכזי במכירת יוסף (משך חכמה ויקרא טז, ל ד"ה ויש להבין). ואולי זה גם הטעם לכך, שלשון של זהרית של שעיר המשתלח [בן זוגו של שעיר הפנימי] משקלה שני סלעים (יומא מב, א) - רמז למה שאמרו חז"ל (שבת י, ב), "שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקאו בו אחיו" וכו' (משך חכמה ויקרא טז, ל ד"ה כי אתה סלחן. וע"ש עוד).
5. עי' אב"ע ורמב"ן (שמות לב, א) שהביאו כמה וכמה הוכחות לכך, שישראל לא התכוננו לעשות להם "אלהים" אחרים, אלא רק "משה" אחר. [וגם רש"י שפירש "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ" - "אלהות הרבה איוו להם", ביארו המפרשים שאין הכוונה לע"ז ממש - עי' רמב"ן (שם). ואכמ"ל].
6. הרמב"ן ביאר, שבחרו בצורת שור כיון שהיא אחת מארבע צורות הפנים שבמרכבה העליונה (עי' יחזקאל א, ט). ובחרו בצורה זו (ולא באחת משאר הצורות שבמרכבה), כי סברו שבמדרבך הם תחת השגחת פני שור. (ובאב"ע משמע שבחרו בצורת שור ע"פ חכמת המזלות. וכן הביא הרמב"ן בשמו).
7. כך ביאר האב"ע. והרמב"ן חלק עליו, אך ביאר באופן דומה לזה, וז"ל: "לא נעשה העגל... להיות בצורתו חונה כבוד" (כרברי האב"ע), אלא "עשו הצורה [כדי] לכוין בעבודתה אל ענינה". כלומר: ישראל רצו לעבוד לה' דרך המידה העליונה הנקראת "פני שור" (מהטעם שהתבאר בהערה הקודמת), והעגל נעשה כדי לסייע להם לכוון במחשבתם לצורה זו, ולא כדי שתשרה עליו השכינה.
8. "כל קהילה ואחריה על' - היא גנאי. ואם אחריה אָל' - היא לשבח" (אבן עזרא שמות לב, א).
9. וכך היה עיקרו של מעשה: בשנת תשכ"ה הסירה מועצת הרבנות הראשית לישראל את ההכשר על בשר המשווק ע"י חברת "מרבק". בעקבות כך פנתה החברה אל הבג"ץ, שחייב את מועצת הרבנות הראשית להופיע בפניו ולנק, למה לא תתן הכשר לחברת "מרבק". היתה זו הפעם הראשונה שהוגש בג"ץ נגד הרבנות הראשית, והארץ סערה. מועצת הרבנות הראשית, בצעד עקרוני, החליטה שלא לענות כלל לבג"ץ, ולהתעלם ממנו. המסר היה ברור: הרבנות איננה כפופה לבג"ץ, אלא למרות ההלכה בלבד! אל לבג"ץ להתערב בשיקוליה ההלכתיים של הרבנות, ולנסות לקבוע לה מתי לתת הכשר ומתי לא...
10. אולי מפני זה, דוקא בעבודת יוה"כ נאמרה בתורה לשון שיש בה מקום לטעות בכונת רצון ה', ויש צורך שנכפף עצמנו לחכמי התורה כדי להבין את ציווי ה' לאשורו, [כפי שמוכר בגמ', שנחלקו הצדוקים עם הפרושים בהבנת הפסוקים המדברים על עבודת הקטורת של יוה"כ, והצדוקים שלא היו כפופים לחז"ל, לא הבינו נכון את צורת עבודה זו (עי' יומא נג, א)]. והטעם לזה, כי כפי שנתבאר כאן למעלה, עבודת יוה"כ באה לכפר בדיוק על ענין זה - אי כפיפות לחכמי התורה - ולכן גם סדר העבודה עצמו תלוי בדבר זה עצמו, ובלי שנכפף עצמנו לחז"ל - לא נצליח לעשות את עבודת יוה"כ בצורה הנכונה. [וכן מצינו כשחלק רבי יהושע על דברי רבן גמליאל הנשיא, "שלח לו רבן גמליאל: גזורני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר... בא לו אצל רבי דוסא בן הורטינס, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו... נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבוננו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי" וכו' (רי"ה כה, א). הרי שוב, שדוקא ביוה"כ נתחזק ענין זה של כפיפות לחכמי התורה, וקיומה על דעת חכמי התורה שבכל דור ודור].